

PERSPEKTIV- NOTAT

Integrering av kvinner med innvandrerbakgrunn

Forord

Kvinner med innvandringsbakgrunn har noen generelle fellestrekk i nordiske land: De har lavest sysselsetting, lavest inntekt, lavest utdanning og er overrepresenterte som trygdemottakere. Men det er sterk sosial mobilitet blant kvinnelige etterkommere av innvandrere. På noen områder, som utdanning, gjør de det bedre enn mennene.

Dette notatet presenterer noen utviklingstrekk, hovedutfordringer og mulige tiltak for innvandrerkvinner tilknytning til arbeidslivet. Notatet bygger i stor grad på Brochmannutvalgets utredning NOU 2017:2: *Integrasjon og tillit*, supplert med annen litteratur. I kapittel 1 presenteres Brochmannutvalgets mandat. Kapittel 2 oppsummerer utviklingstrekk og utfordringer, mens kapittel 3 løfter frem noen særlig viktige anbefalinger.

Notatet er skrevet av Sylo Taraku, rådgiver i Tankesmien Agenda og medlem av Brochmann II-utvalget, på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet.

INNHold

1. Brochmann II: Bakgrunn og mandat.....	4
2. Integrering av kvinner med innvandrerbakgrunn	4
2.1. Yrkesdeltakelse og skattebidrag	5
2.3. Hvorfor har innvandrerkvinner lave arbeidsdeltakelse?	7
2.4 Etterkommere av innvandrere tar mer utdanning	8
3. Relevante anbefalinger fra Brochmann II.....	9
▪ Arbeidsrettet kvalifisering	9
▪ Komplettering av medbrakt utdanning	9
▪ Lønnstilskudd.....	9
▪ Utfasing av kontantstøtten	9
▪ Forventninger til deltagelse og fremme av likestillingsverdier	9
Sluttnoter	10

1. Brochmann II: Bakgrunn og mandat

Brochmann II-utvalget avga sin innstilling, NOU 2017:2 «Integrasjon og tillit – langsiktige konsekvenser av høy innvandring» 1. februar 2017. Mandatet var å:

1. Vurdere i hvilken grad fortsatt høy innvandring kan komme til å påvirke samhold og tillit i Norge.
2. Vurdere hvordan norsk økonomi bør og vil bli tilpasset fortsatt høy innvandring, særlig av flyktninger.
3. Analysere sammenhengen mellom velferdsordninger og innvandring til Norge.
4. Vurdere hvordan de særskilte ordningene som gjelder mottak av asylsøkere og bosetting, opplæring og kvalifisering av flyktninger, bidrar til at de raskt kommer i arbeid og deltar aktivt i samfunnslivet.
5. Skissere alternative strategier for å kunne møte utfordringer i tilknytning til fortsatt høy innvandring. Kunnskap og erfaringer fra sammenliknbare land bør trekkes inn i analysen.

Bakgrunnen for utredningen var den rekordstore tilstrømmingen av asylsøkere og flyktninger til Norge høsten 2015. I motsetning til Brochmann I-rapporten fra 2011 som fokuserte på arbeidsinnvandringen, hadde dette utvalget innvandringen av *flyktninger* som det viktigste anliggende.

2. Yrkesdeltakelse blant kvinner med innvandrerbakgrunn

I følge Brochmann II-rapporten er det totalt sett er det relativt jevn fordeling mellom kvinner og menn i den årlige innvandringen til Norge. Men det er store variasjoner mellom ulike grupper av innvandrere. Blant arbeidsinnvandrere har det vært en klar overvekt av menn, mens blant familieinnvandrere har det vært en overvekt av voksne kvinner. Men resultatet blir jevnt til slutt.

2.1. Innvandrerkvinner har lavere arbeidsdeltakelse enn menn og kmindre enn norske kvinner

Som det fremkommer i Brochmann II-rapporten har innvandrerkvinner lav yrkesdeltakelse sammenliknet med andre befolkningsgrupper. Som det fremkommer av tabellen under, har innvandrerkvinner lavere arbeidsdeltakelse enn kvinner uten innvandrerbakgrunn. De har også lavere utdanning og mindre arbeidserfaring enn norske kvinner.

Tabell 1: Sysselsetting blant utenlandsfødte¹ sammenlignet med innenlandsfødte etter kjønn¹

	Norge	Sverige	Danmark	Finnland	EU	OECD
Alle						
Utenlandsfødte	70,6	63,1	62,4	63,6	61,7	65,7
Differanse til innenlandsfødte	-7,3	-13,6	-11,8	-5,8	-3,3	+0,3
Menn						
Utenlandsfødte	74,9	67,6	65,2	68,9	69,8	74,8
Differanse til innenlandsfødte	-4,5	-10,3	-11,1	-1,4	-0,3	+3,1
Kvinner						
Utenlandsfødte	65,7	58,9	59,9	58,6	54,3	57,0
Differanse til innenlandsfødte	-10,7	-16,7	-12,1	-9,9	-5,5	-2,1

Tallene er hentet fra OECD-rapporten: Indicators of Immigrant Integration 2015

Merknader til tabellen:

- I Norge ser vi mer eller mindre samme mønster når det gjelder sysselsettingsrater for utenlandsfødte kvinner vs. menn og innenlandsfødte vs. utenlandsfødte i de nordiske landene.
- Sysselsettingsratene til utenlandsfødte i Norge (både menn og kvinner) er betydelig høyere enn til utenlandsfødte i Sverige, Danmark, Finland og gjennomsnittet for EU- og OECD-land.

¹ Utenlandsfødte omfatter alle som er født i utlandet, uansett statsborgerskap ved fødselen. Gruppen domineres av innvandrere. Innenlandsfødte omfatter personer født i Norge (av både norske og innvandrerforeldre). Gruppen domineres av barn av norske foreldre.

- Sammensetningen av innvandringsbefolkningen etter innvandringsgrunn har mye å si for sysselsettingsraten blant innvandrere i de enkelte landene og differansen i sysselsettingsrater mellom innenlands- og utenlandsfødte. Sverige har for eksempel mange flyktninger, mens Norge har hatt mange arbeidsinnvandrere de siste 10 årene. (Arbeidsinnvandrere har høye sysselsettingsrater.)
- Differansen mellom innenlandsfødte og utenlandsfødte kvinner i Norge (samt de andre nordiske landene) er omtrent dobbelt så stor som differansen mellom innenlandsfødte og utenlandsfødte menn i Norge (samt de andre nordiske landene).
- Differansen i sysselsettingsratene for innenlands- og utenlandsfødte i Norge er mindre enn i Danmark og Sverige (for både menn og kvinner), men differansen i Norge er større enn for EU-gjennomsnittet.
- Sysselsettingsraten til utenlandsfødte kvinner i Norge er høyere enn for utenlandsfødte kvinner i de fleste andre OECD-land.²
- Sysselsettingsraten til innvandrerkvinner i Norge er høyere enn for *innenlandsfødte* kvinner i mange andre OECD-land.³
- Differansen i sysselsettingsratene mellom utenlandsfødte og innenlandsfødte kvinner er betydelig i Norge, Sverige og Danmark enn de fleste andre OECD-landene, men dette henger også sammen med at det er høy kvinnelig sysselsetting (blant innenlandsfødte) i de landene.⁴

Det er store variasjoner mellom ulike landgrupper i sysselsetting. Det er for eksempel nesten ingen forskjell mellom menns og kvinners yrkesdeltagelse blant bosniske eller eritreiske innvandrere, mens de er store kjønnsforskjeller blant innvandrere fra Pakistan og Afghanistan. Innvandrere fra Somalia skiller seg ut med lavest sysselsetting av alle de store innvandrergruppene i Norge: 36 prosent av mennene og 22 prosent av kvinnene er i inntektsgivende arbeid. Til sammenligning er gjennomsnittet i Norge 71 og 66 prosent for henholdsvis menn og kvinner.⁵

Innvandrere fra Afrika, Asia m/flere er sterkt representert som mottakere av velferdsytelser. Kjønnsforskjellene er også store. Her er en oversikt basert på tall i Brochmann II-rapporten over mottak av velferdsytelser som andel av samlet inntekt- etter kjønn og innvandringsgrunn for personer i alderen 20–66 år:

Tabell 2: Mottak av velferdsytelser som andel av samlet inntekt (Norge):

	Menn	Kvinner
Flyktninginnvandrere	26,1 %	39 %
Familieinnvandrere	17,3 %	34,4 %
Øvrig befolkning	9,6 %	16,7 %

Yrkesdeltakelse har stor betydning for offentlige finanser, både gjennom skattebidrag fra lønnsinntekt og motsatt gjennom utgifter til trygd for dem som ikke jobber. Legger vi til grunn dagens yrkesdeltakelse for innvandrerkvinner og innvandrer menn fra ulike landgrupper, får vi nettobidraget deres til statsbudsjettet, det vil si hva de betaler inn minus hva de koster.

Bidraget til offentlige finanser fra en norskfødt kvinne fra hun er 25 år og ut livet utgjør i gjennomsnitt om lag minus 99 000 kr per år (jf. tabell 8.2 i Brochmann II-rapporten), men det er etter at kostnader ved oppvekst og utdanning allerede har funnet sted. Regnet fra fødselen vil bidraget til offentlige finanser fra en norskfødt kvinne i gjennomsnitt utgjøre om lag minus 136 000 kr per år.

For en kvinne fra landgruppe 3 (Afrika, Asia m/flere) er det tilsvarende tallet, altså fra 25 år, minus 170 000 kr per år. Forskjellen mellom kvinner og menn må ses i lys av at kvinner føder barn og lever lenger (flere år med negative nettooverføringer), og at de fleste barnerelaterte stønader, herunder dekning av lønn i fødselsrelatert permisjon, utbetales til kvinner. I tillegg har kvinner i gjennomsnitt lavere lønn i arbeidslivet og lavere yrkesaktivitet enn menn, også når det korrigeres for barnefødsler.

2.3. Hvorfor har innvandrerkvinner lavere arbeidsdeltakelse?

Det er særlig to typer forklaringer som er nærliggende. Den ene er at innvandrerkvinner, som innvandrer menn, ofte mangler nødvendig, formell eller godkjent utdanning og arbeidserfaring til å møte kravene i det norske arbeidsmarkedet. Den andre er knyttet til familiesituasjon, kjønnsrollemønstre og kultur for kvinners yrkesdeltakelse. Det er ikke mer enn noen tiår siden norske kvinner for alvor trådte inn i arbeidsmarkedet, og i mange andre land er ikke kvinnelig yrkesdeltakelse på langt nær så høy som i Norge. Men også andre barrierer kan stå i veien for innvandrerkvinner i yrkeslivet, som for eksempel diskriminering. Det er dokumentert at sannsynligheten for å bli innkalt til et jobbintervju reduseres i gjennomsnitt med om lag 25 prosent. Dersom søkeren har et utenlandsk klingende navn sammenliknet med identisk kvalifiserte søkere med norsk klingende navn. Det kan se ut at

innvandrerkvinner i mindre grad blir diskriminert enn innvandrer menn. For kvinner reduserte det å ha et utenlandskklingende navn sannsynligheten for å bli innkalt til intervju med 16 prosent for menn med 37,4 prosent.

2.4 Etterkommere av innvandrere tar mer utdanning

For etterkommere av innvandrere er situasjonen en annen. Etterkommere av innvandrere tar ofte høyere utdanning og har høyere deltakelse enn den øvrige befolkningen. Dette gjelder i alle aldersgrupper og både for kvinner og for menn. Det finnes lite komparativ statistikk internasjonalt, men en studie viser at innvandrere oftere deltar i høyere utdanning i Sverige enn i Norge. For etterkommere er det omvendt. En viktig årsak til at relativt få innvandrere tar høyere utdanning, er at de ikke har videregående opplæring (VGO) fra Norge.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at norskfødte med innvandrerforeldre i større grad tar høyere utdanning enn befolkningen ellers. Og jentene med innvandrerbakgrunn er mest ivrige. Blant 20-åringer i 2012 var 50 prosent av norskfødte kvinner med innvandrerforeldre i høyere utdanning, mot 45 prosent av kvinnene i befolkningen ellers. 33 prosent av norskfødte menn med innvandrerforeldre tar høyere utdanning, mot 26 prosent av mennene i den øvrige befolkningen (20-åringer).⁶

I boken *"Kjønnsdeling og etniske skiller på arbeidsmarkedet"* publisert av Institutt for samfunnsforskning kommer det frem at innvandrerbarn bryter kjønns mønstrene på skolen. Etterkommere av innvandrere tar høyere utdanning enn gjennomsnittet av befolkningen forøvrig, men de velger også mindre kjønnsstereotyp på skolen. Det er dobbelt så sannsynlig at en gutt med innvandrerbakgrunn velger helse- og sosialfag, sammenlignet med en gutt med lignende sosial bakgrunn og karakterer, men uten minoritetsbakgrunn. Jenter med innvandrerbakgrunn har større sannsynlighet enn andre jenter for å velge realfag på videregående skole.

3. Relevante anbefalinger fra Brochmann II

- **Arbeidsrettet kvalifisering**

Utvalgets hovedanbefaling er å legge større vekt på utdanning og kvalifisering som ledd i en langsiktig integrasjonsstrategi.

- **Komplettering av medbrakt utdanning**

Utvalget mener det bør utvikles utdanningsløp som kan gi rask komplettering av innvandreres medbrakte yrkeskvalifikasjoner og utdanning. Slike utdanningsløp bør påbegynnes og så langt som mulig gjennomføres innenfor introduksjonsprogrammet.

- **Lønnstilskudd**

Videre anbefaler utvalget økt bruk av lønnstilskudd for å dempe arbeidsgiveres risiko, samtidig som det bør sees nærmere på ulike former for praksis i arbeidslivet kombinert med tydelige mål om kvalifisering og kompetanseheving. Også dette er inspirert av erfaringer fra Danmark som viser at lønnstilskudd, særlig i privat sektor, er det arbeidsmarkedstiltaket som gir best overgang til arbeid.

- **Utfasing av kontantstøtten**

Utvalget konstaterer at kontantstøtten særlig bidrar til å holde innvandrerkvinner utenfor arbeidsstyrken. For å styrke kvinners insentiv til yrkesdeltakelse, anbefales det at kontantstøtten fases ut (jf. drøftelsen over).

- **Forventninger til deltakelse og fremme av likestillingsverdier**

Brochmann-utvalget fokuserer på den institusjonelle hovedtilnærmingen, det vil si satsing på langsomme utjevnings- og sosialiseringsmekanismer, men påpeker like fullt at "det kan være nødvendig også å utvikle en tydeligere politikk for forventnings- og normdannelse på kortere sikt." Med andre ord: Tilrettelegging og inkludering kombinert med tydelige forventninger om tilpasning og deltakelse.

Som det tverrpolitiske Agenda-utvalget⁷, foreslår også Brochmann-utvalget å utvikle noen nasjonale retningslinjer for akseptabel atferd på viktige fellesarenaer innen utdanningssektoren og offentlig tjenesteyting. Lokale saksbehandlere og enhetsledere kan ikke forventes å ha kompetanse til å diskutere religiøse forbud og påbud med brukerne. Med nasjonale retningslinjer kan også den motstanden som eventuelt skapes, rettes mot etater som har bedre forutsetninger for å håndtere dette enn det enkeltaktører på lokalt nivå vanligvis har.

4. Sluttnoter

- ¹ Mandatet til Brochmann II-utvalget: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/skal-utrede-langsiktige-konsekvenser-av-hoy-innvandring/id2468451/>
- ² Figure 5.1, s. 83, i OECD: Indicators of Immigrant Integration 2015. <http://www.oecd.org/els/mig/Indicators-of-Immigrant-Integration-2015.pdf>
- ³ Figure 5.1, s. 83, i OECD: Indicators of Immigrant Integration 2015.
- ⁴ Figure 5.A1.1, s. 99, i OECD: Indicators of Immigrant Integration 2015.
- ⁵ SSB, Samfunnsspeilet 1/2016: Innvandrernes levekår Bedre integrert enn mor og far. <http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/bedre-integrert-enn-mor-og-far>
- ⁶ SSB - Rapporter 2015/26: *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i et kjønns- og likestillingsperspektiv*. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrer-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre-i-et-kjonns-og-likestillingsperspektiv>
- ⁷ Agenda – Perspektivnotat 2015: Ti bud for bedre integrering. <http://www.tankesmienagenda.no/wp-content/uploads/Perspektivnotat-Ti-bud-for-bedre-integrering-1.pdf>

5. Kilder

Brochmann II-rapporten: NOU 2017:2: *Integrasjon og tillit – langsiktige konsekvenser av høy innvandring*.

Kavli, Hanne og Nicolaisen, Heidi (2016): *Integrert eller marginalisert? Innvandrede kvinner i norsk arbeidsliv*. Oslo. Tidsskrift for samfunnsforskning.

Fafo-rapport 2011:02: *Kvinner i kvalifisering. Introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger med liten utdanning og store omsorgsoppgave*. Anne Britt Djuve, Hanne C. Kavli og Anniken Hagelund.

Fafo-rapport 2009:39: *Familiepraksis og likestilling i innvandrede familier*. Hanne C. Kavli og Marjan Nadim

OECD-rapport: *Indicators of Immigrant Integration 2015*.

Teigen, Mari og Reiser, Liza (2015): *Kjønnsdeling og etniske skiller på arbeidsmarkedet*. Oslo: Gyldendal.

